Manželem i registrovaným partnerem zároveň?

(publikováno v Bulletinu advokacie č. 10/2007)

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů přinesl do českého právního řádu četné změny související s nutností zakotvit tento nový institut do právního řádu v širším kontextu, jak ostatně zakotvení novinky takového charakteru vyžaduje. Vedle mnohých ustanovení, která zákonodárce v souvislosti s výše uvedenou novinkou novelizoval, však existují ustanovení, která neopravil či nedoplnil, ačkoliv tak učinit nepochybně měl.

Registrované partnerství se promítlo i do právních předpisů zcela podstatných. Občanský zákoník zaznamenal změny hned v několika svých ustanoveních. Dle jeho ust. § 15 tak nyní po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti nově i partnerovi a ust. § 116 pak partnera zařazuje mezi osoby blízké. Mezi osoby blízké však zařazuje partnera ve svém ust. § 89 odst. 8 rovněž trestní zákon, popř. v ust. § 68 odst. 4 zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Významně bylo doplněno i dědické právo, protože partnera nyní nalezneme mezi dědici první a druhé dědické skupiny, takže v současné době dědí partner v rámci první dědické skupiny rovným dílem vedle dětí zůstavitele, v rámci druhé skupiny pak vedle rodičů zůstavitele či spolužijící osoby vždy nejméně jednu polovinu dědictví. Na rozdíl od manželů nevzniká v případě partnerů společný nájem bytu, nicméně dle nového ust. § 705a občanského zákoníku má partner po dobu trvání partnerství právo užívat byt, jenž je v nájmu druhého partnera, a práva s tím spojená. Ust. § 706 pak zařazuje partnera mezi osoby, na které může v případě smrti nájemce či opuštění společné domácnosti přejít nájem bytu.

Dle ust. § 80 občanského soudního řádu je nyní v demonstrativním výčtu zařazena i možnost podat žalobu ve věci osobního stavu, a to žalobu o zrušení, neplatnost nebo neexistenci registrovaného partnerství, přičemž řada jeho dalších ustanovení specifikuje některá pravidla tohoto řízení. Smrt partnera před pravomocným skončením takového řízení je tak dle jeho ust. §107 odst. 5 důvodem pro zastavení řízení, popř. zrušení rozhodnutí, dle ust. § 96 odst. 4 pak na zpětvzetí této žaloby nemá vliv případný nesouhlas druhého partnera, pro případ zpětvzetí odvolání stanoví shodně ust. § 222a odst. 3, apod. Jedná se v podstatě o shodná pravidla, která jsou jinak stanovena pro případy řízení o rozvodu, o neplatnosti manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není.

Co se trestního řádu týče, tak ten nyní zařazuje partnera mezi osoby, které mohou obviněnému zvolit obhájce (§ 37 odst. 1), odepřít výpověď (§ 100), jejichž souhlas se vyžaduje pro trestní stíhání (§ 163 odst. 1) a které mohou ve prospěch obžalovaného napadnout odvoláním rozsudek (§ 247 odst. 2).

Partner je také řadou zákonů zařazen mezi osoby, na které přecházejí některá práva a povinnosti na základě jiných právních režimů, než je dědění dle příslušných ustanovení občanského zákoníku. Jedná se například o zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře nebo zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Některé zákony pak přímo pojem partner nepoužívají, nicméně používají pojem spolužijící osoba, kterou již partner ve smyslu ust. § 116 občanského zákoníku je. Za příklad může sloužit ust. § 11 odst. 5 zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, dle kterého si po smrti autora nikdo nesmí osobovat jeho autorství k dílu, dílo smí být užito jen způsobem nesnižujícím jeho hodnotu a je-li to obvyklé, musí být uveden autor díla, nejde-li o dílo anonymní. Ochrany se pak

může domáhat kterákoli z osob autorovi blízkých.

Tento nový institut se promítl do velkého množství dalších zákonů, které nemá smysl zde vyjmenovávat. Nicméně existují rovněž ustanovení, která novelizována být měla, ačkoliv se tak nestalo, kterážto skutečnost, ač je to málo pravděpodobné, může vést ke vzniku naprosto absurdních situací. Podle ustanovení § 22 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, se v případě zrušení prohlášení za mrtvého neobnoví zaniklé manželství, pokud mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové. Ve všech jiných případech se tedy obnoví. Podobnou právní konstrukci obsahuje ustanovení § 15 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, podle kterého platí, že jestliže bylo prohlášení partnera za mrtvého zrušeno, protože se zjistilo, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, žije, má se za to, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo; pokud ale jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví. Zákonodárce zde tedy počítal s možností, že v současné době by se teoreticky mohlo stát, že by daná osoba v době, kdy byl její partner prohlášen za mrtvého, mohla přes skutečnost, že dříve žila ve svazku partnerském, uzavřít manželství. Dle mého názoru zákonodárce zákonem o registrovaném partnerství v tomto směru zapomněl novelizovat v podstatě stejným způsobem výše uvedené ustanovení zákona o rodině. Dle zákona o rodině se totiž původní manželství neobnoví pouze v jediném případě, a to když bylo uzavřeno nové manželství. Jinak se vždy obnoví. Zákon o registrovaném partnerství nyní stanoví, že pokud je zrušeno prohlášení partnera za mrtvého, neobnovuje se partnerství, pokud druhý partner uzavřel nové manželství či partnerství (partnerství se tedy neobnoví v obou případech). Zákon o rodině však pouze stanoví, že pokud manžel uzavře nové manželství, původní manželství se neobnoví (manželství se tedy neobnoví pouze v případě nového manželství). Mohlo by nyní dojít, dle mého názoru, k naprosto absurdní situaci. Pokud by bylo zrušeno usnesení o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého, ale druhý manžel (tedy ten, který „nezmizel“) by předtím uzavřel nový svazek, tentokráte ale partnerský, původní manželství by se po zrušení usnesení o prohlášení za mrtvého obnovilo, ale nové partnerství by nezaniklo. Nezaniklo by jednoduše proto, protože platně vzniklo a žádné zákonné ustanovení pravidlo o jeho zániku pro daný případ neobsahuje. Daná osoba by tedy mohla dle současné právní úpravy obsažené v českém právním řádu být současně ve svazku manželském i partnerském. Lze si jen dosti těžko představit, jak by se například v případě smrti takovéto osoby dědilo v rámci dědění ze zákona, kdy by zde byl jak pozůstalý manžel, tak i pozůstalý partner. Jedná se sice o situaci, která je velmi nepravděpodobná, nicméně sám zákonodárce s takovou možností v ust. § 15 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství počítá a snaží se ji vyloučit, což se mu vzhledem k výše uvedenému opomenutí podařilo pouze jaksi z 50%. Výše uvedená situace by pravděpodobně nebyla řešitelná ani pomocí analogie, protože lze jen těžko tvrdit, že by se snad mělo jednat o právní vztah, který by zákonem upraven nebyl. Naopak, zákon v tomto směru hovoří zcela jednoznačně. Nicméně jedná se v každém případě přes nepravděpodobnost takového případu o oblast natolik důležitou a citlivou, že by zde prostor pro podobné úvahy ponechán být neměl.

Účelem tohoto článku není seznámení čtenářů se samotným textem zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, protože ten by si jistě mohli přečíst sami, ale spíše zdůraznění skutečnosti, že přijetím tohoto zákona bylo zároveň významným způsobem zasaženo do ustanovení celé řady právních předpisů již dlouhou dobu existujících, které navíc patří do různých právních odvětví. Jak jsem poukázal na výše uvedeném příkladu, ne všechny změny se podařilo provést tak, aby jejich následný výklad nepůsobil určité potíže. V budoucnu lze tedy očekávat, že se s přibývajícím počtem registrovaných partnerů objeví nové aplikační problémy a potřeba dalších

novelizací.

Článek se zabývá změnami, které do českého právního řádu zavedl zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, a to především se zřetelem na novelizaci právních předpisů, které s touto problematikou na první pohled až tak nesouvisejí. Poukazuje přitom na drobné opomenutí zákonodárce, co se týče nutnosti novelizovat rovněž zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.